

БРАНА ЦВЕТКОВИЋ У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ И КУЛТУРИ

ЗБОРНИК РАДОВА

Уредници
Александар Пејчић
Ана Козић

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
Београд, 2025.

САДРЖАЈ

РЕЧ УРЕДНИКА.....	7
РЕЧ УРЕДНИЦЕ.....	11
УВОДНА РЕЧ (Драган Хамовић)	15

I

ЈОВАН Д. ПЕЈЧИЋ БРАНА ЦВЕТКОВИЋ МЕЂУ КРИТИЧАРИМА И ИСТОРИЧАРИМА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ И ПОЗОРИШТА	19
ГОРАН М. МАКСИМОВИЋ РАТНА СЈЕЋАЊА И ЗАПИСИ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	39
ДЕЈАН Д. МИЛУТИНОВИЋ САТИРА У ЗАПИСИМА / АНЕГДОТАМА О РАТУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	49
ПРЕДРАГ Б. ТОДОРОВИЋ ПОЛИТИЧКА САТИРА БРАНИНОГ САТИРА	67
БОЈАН М. ЋОРЂЕВИЋ СРПСКО-ХРВАТСКИ СПОРОВИ У ЕПИГРАМСКОМ ОГЛЕДАЛУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	89
АЛЕКСАНДАР С. ПЕЈЧИЋ МОРАЛНИ ПОРТРЕТ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	103

II

НЕНАД В. НИКОЛИЋ БРАНА ЦВЕТКОВИЋ О СТЕВАНУ СРЕМЦУ.....	121
ЛАРИСА М. КОСТИЋ ЖИВОТ И РАЗВОЈНИ ПУТ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА КРОЗ ПРИПОВЕДАЊЕ ДРАГОЉУБА С. ИЛИЋА.....	131
МАРИЈА И. СЛОБОДА ПОРОДИЦА ИЛИЋ У ДЕЛУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	145
АНА Д. КОЗИЋ ЉУБАВНИ ОБРАСЦИ У ПОЕЗИЈИ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА	159

III

- САВА Б. АНЂЕЛКОВИЋ
ВЕРБАЛНА И НЕЛИНГВИСТИЧКА
КОМИКА У БРАНИНИМ ЈЕДНОЧИНКАМА 175
- МИЛЕНА Ж. КУЛИЋ
ПОЗОРИШНИ ПРИМЕР БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 193
- ЕНРИКО М. ДАВАНЦО
НЕПОЗНАТА ВЕЗА: НИКОДЕМИЈЕВА *L'INCOGNITA*,
ЦВЕТКОВИЋЕВ *КАЈМАКЧАЛАН* И ПОЗОРИШНА АДАПТАЦИЈА
КАО ИСТОРИЈСКО-КУЛТУРНИ ДИЈАЛОГ ИЗМЕЂУ ИТАЛИЈЕ И СРБИЈЕ 209

IV

- ДРАГАНА Б. ВУКИЋЕВИЋ
ПРОЗНИ ВОДВИЉИ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 225
- СНЕЖАНА М. МИЛОСАВЉЕВИЋ МИЛИЋ
МАЊЕ ОД ЈУНАКА – РЕИФИКАЦИЈА И АНИМАЛИЗАЦИЈА
ЛИКОВА У ПРИПОВЕТКАМА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 239
- МИЉАНА С. ПЕШИЋ
СМЕХ И КОМИЧНО У ПРИПОВЕДНОЈ ПРОЗИ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 253
- ЈЕЛЕНА З. МИЛИЋ
РЕАЛИЗАМ ЈЕ НАШ КОШМАР ИЛИ МОДЕРНИТЕТ
У ПРИПОВЕТКАМА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 265

V

- ЗОРАНА З. ОПАЧИЋ
НЕПРИЗНАТА МОДЕРНОСТ ПЕВАЊА ЗА ДЕЦУ
БРАНИСЛАВА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 281
- ЈЕЛЕНА С. ПАНИЋ МАРАШ
ПРИЧЕ ЗА ДЕЦУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 299
- ДАНИЈЕЛА Д. КОСТАДИНОВИЋ
ФАНТАСТИЧНИ МОТИВИ У СТИХОВАНОМ
ПРИПОВЕДАЊУ ЗА ДЕЦУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 309
- НАТАША Б. СТАНКОВИЋ ШОШО
ПРИМЕНА СТВАРАЛАШТВА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА
У САВРЕМЕНОЈ НАСТАВИ 325
- МАРИЈА Д. РИСТИЋ
ИЛУСТРАТОРСКО СТВАРАЛАШТВО БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 335
- БОБАН П. САВИЋ
ИЛУСТРАЦИЈЕ КАО НЕОДВОЈИВИ ДЕО
НАРАТИВА У СТВАРАЛАШТВУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА 369
- Појис илустрација* 391
- Индекс имена* 393

ЈЕЛЕНА С. ПАНИЋ МАРАШ*

Факултет за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду

ПРИЧЕ ЗА ДЕЦУ БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА

Сажетак: Рад се бави приповедним стваралаштвом за децу Бране Цветковића. Намера је да се понуди типологија захваљујући којој би се уочиле не само различите фазе у стваралаштву, већ и како се оне одражавају на стил, тематику, визуелни идентитет, као и на приповедне моделе. Уочава се да је велики број приповедака Цветковић објавио тридесетих година 20. века у *Полиџици за децу*. Ове приповетке махом прати и визуелно представљање, па се о њима може размишљати у категорији стрип-прича. Место и улога Бране Цветковића у српској књижевности за децу може се посматрати као транзитивна формација ка стваралаштву канонских аутора српске књижевности за децу. Отуда многе приповедне моделе које сусрећемо код Бране Цветковића можемо уочити и код других аутора, попут рецимо Бранка Ћопића, Душана Радовића, Драгана Лукића... Нагласимо и то да поједина Бранина приповедна дела имају готово трајну вредност, попут „Свраке помодарке“, „Приче о ваљушку“ и „Зунзарине палате“. Упијајући дух времена, авангардне тенденције и немачке утицаје, Брана Цветковић створио је аутентично приповедно дело.

Кључне речи: транзитивна формација, универзални геџи израз, хумор, стрип-приче, кинематографско писмо, поука

Брана Цветковић био је свестрана стваралачка личност која је, нема никакве сумње, крајем 19. и у првим деценијама 20. века оставила значајан траг у српској култури. Попут ренесансног човека, деловао је у више уметничких области: позориште, књижевност, сликарство, тј. израда карикатура, сценографија, илустрација, цртежа... Једна од њих је и писање за децу, мада одмах треба додати да се тиме не исцрпљује рад Бране Цветковића на пољу дечје културе; он је, наиме, заједно са Браниславом Нушићем и Михаилом Сретеновићем, основао и прво позориште за децу, 1905. године, а знатно раније, тј. 1894, када је имао тек деветнаест година, постаје сарадник управо тада покренутог часописа за децу *Ластџа: лист за Срџчаг*. Приповетке објављене у овом часопису имају махом реалистичко-религиозни тон. Касније је

* jelena.panic@uf.bg.ac.rs
<https://orcid.org/0000-0002-0410-1402>

приповетке објављивао ређе и слабије од осталих форми, како у *Ласџи* тако и у *Полиџици за децу*.

Крајем двадесетих година 20. века Цветковић уређује дечју страну у *Полиџици* и притом уводи читав низ новина, а као можда најважнију треба навести инсистирање на стрип-песмама. У деценији у којој је Брана Цветковић био уредник *Полиџикиној* додатка за децу уочавају се не само поменуте новине већ и другачији начин на који је разумевао дечју културу. Уза све то, важно је управо на овом месту рећи да је Цветковић био и довољно отворен да дечје стране понуди и младим ауторима – попут рецимо Десанке Максимовић и Бранка Ћопића, али и да пружи шансу онима који до тада нису стварали за децу, као што је Александар Вучо.

То што је поновна рецепција Бране Цветковића у српској култури крајем 20. века започела управо *ошкрићем* књижевности за децу, с једне стране сведочи о провокативним слојевима које она садржи, а с друге – говори о статусу књижевности за децу у српској култури, статусу који се управо у то време полако али сигурно мења. Интригантно је и то да су управо проучаваоци који не припадају примарно пољу књижевности за децу били ти који су Цветковићево дело откривали, и на тај начин започели процес скидања патине са њега. То нас наводи на мисао да се о његовом стваралаштву за најмлађе може размишљати и у категоријама иновативног, оригиналног и напакон антиципаторског.

Немали опус приповедака за децу (обухватајући и оне објављене у периодици)¹ указује на широк распон обликовања које је Брана Цветковић примењивао у стварању слике света, приповедним поступцима, тематици и напакон обликотворним моделима. Намера рада је да понуди једну могућу типологију прича за децу, и на тај начин скрене пажњу на овог помало скрајнутог и доскора готово заборављеног аутора, као и на његов раскошан приповедни таленат. Осим типолошких карактеристика, идеја је да се покажу и различити модели обликовања прича, различито стилско уобличавање, некада блиско стиху, као и крајње аутентично место у историјском развоју српске књижевности за децу.

Могући нацрт за типологију прича Бране Цветковића може се извести полазећи од доминантног својства при обликовању заплета, или од карактера.

---

¹ У периоду од 1894. до 1940. објавио је укупно шездесет девет приповедака за децу.

Подела према доминантном својству при обликовању заплета

1. Приче с елементима фолклорног наслеђа

У ову категорију спадају „Прича о малом Петку, чаробнику“, „Чварак (још једна прича стара, седа, али још се приповеда)“, „Измерили дубину бунара“ (тон је умногоме различит од осталих прича за децу, приповедање се своди на образац да одрасли приповедач приповеда о одраслима), „Баба Соса, баук Ћоса и два дечка помалечка“ (ова прича има посебно издвојено наравоученије).

Углавном су ово приче у којима се јављају чаробници, чаробнице, и по правилу увек имају неку поучну компоненту. Уз то, у „Причи о малом Петку, чаробнику“ фолклорно наслеђе се додатно појачава увођењем мотива врзиног кола, лета на метли и сл.

Један део ових прича може се тумачити у оквиру поткатегорије **приче с елементима страве**, тј. хорор приче. Елементи страве могу бити садржани у обликовању ликова који припадају доњем свету, или је радња обојена хорор мотивима. „Баук, паук и кепец Небојша“ једна је од тих прича. Иначе, мотив кепеца је чест у причама овог круга, па тако и истоимена прича „Кепец“ тематизује кепеце. Реч је заправо о патуљцима који живе у шуми. С овим у вези напоменимо да је Александар Пејчић мишљења да кепеце Брана Цветковић преузима из немачке традиције, али их обликује у духу наше културе (Пејчић 2024: 360).

Након Бране Цветковића патуљци нису нестали из наше књижевности за децу, већ се срећу у бајкама Десанке Максимовић, Гроздане Олујић, као и у романима савремене списатељице Иване Нешић, у трилогији о дечаку Мики (*Зеленбабини дарови*, *Тајна немушћој језика*, *Новичић судбине*).

2. Хумористичне приче

Иако је хумор саставни елемент готово свих приповетки Бране Цветковића, у ову групу издвојене су приче у којима хуморна ситуација покреће или разрешава радњу.

„Прича о ваљушку“, рецимо, готово да има структуру ређалице. Она поседује и нешто што бисмо могли именовати као *универзалан дечји израз* – израз који је пријемчив деци без обзира на различите етапе у развојном луку српске књижевности за децу – могуће стога што се радња развија ослањајући се, између осталог, на баснолике карактере. У ову категорију спада и „Жапчева свадба“, која се може читати и као прозна верзија народне шаљиве песме „Женидба Врпца Подунавца“, а у основи приче „Мишогој“ је хумор неспоразума.

Ту је и прича „Церекало“ која се може тумачити и као аутопоетичка прича. Наиме, искази попут: „Где смех влада, нема плача! Ведро душа снагу јача! Смех животу даје маха! Где је смеха нема страха!“ (Цветковић 2023: 406) могу се разумевати управо у аутопоетичком кључу. С тим у вези ваља приметити да је у поетици Бране Цветковића смех на истом оном месту где је Змају песма, тј. начин како је он види у програмској песми „Песма о песми“.

Као (црно)хуморна се чита и прича „Страдалници“, која се лако може замислити и као сликовница, тим пре што је свака ситуација и осликана.

Да закључимо: хумор је оно својство поетике Бране Цветковића које, бар када је реч о приповедном стваралаштву за децу, најчешће одређује сва друга својства и поступке.

3. Анегдотске приче

У ову категорију убрјамо приче „Чорба“, „Султаново пециво“ (анегдота о томе како је настао ђеврек), „Прво скочи, па реци хоп“, „Цар и лажов“ (по руској причи; објављена 1936. године). Ту су и приче „Шта говоре закрпе“, „Нема среће“, као и „Цветко и Петко“. Прича „Топили се од милине / Врло ретка приповетка“ са поднасловом „Нек не пита, ко прочита, да л' је прича истинита“ може се читати баш као анегдотска прича – наравно, са наглашеним хуморним тоном.

Подела према карактерима

1. Приче о животињама

„Зунзарина палата“ и „Сврака помодарка“, као и претходно већ споменута „Прича о ваљушку“, представљају приче које не познају границе, раздобља већ лако комуницирају и са данашњом децом. Могуће да је то условљено, с једне стране, хумором који происходи већ из имена ликовва (Зунзара Плаворуха, Зујић Зука, Зечињак Купушњак, Медо Медењак, Мицко Свебигрицко, Кркетуша Пунигуша), или, с друге стране, из ситуације, као што је случај са „Свраком помодарком“. Баснолике карактере, осим у причи „Сврака помодарка“, сусрећемо и у причи „Пут око села“. „Сврака помодарка“ је такође и дело које је, рекли бисмо, актуелно и данас, а самим тим и готово читав век читано. (Да је којим случајем Душан Радовић стварао у међуратном периоду, могао би написати нешто попут „Свраке помодарке“ – с обзиром на то да је оштрица критике и ироније у овој причи обавијена хумором, и на трагу оног израза који ће овај аутор неговати у другој половини 20. века.)

Све наведено држи нас у уверењу да се о причама „Зунзарина палата“, „Сврака помодарка“ и „Прича о ваљушку“ може размишљати као о причама које поседују *универзалан гечји израз*.

„Шумска бајка“ је такође хуморно интонирана, а бајковни елемент је слога међу животињама, и њихово дружење. Ту је и прича „Носорог“, посвећена истоименој буби, као и „Леж и лисица“, где доминирају баснолики карактери, а присутан је и мотив Библије, тј. Светог писма.

2. Приче-басне

Иако и у другим причама Бране Цветковића сусрећемо баснолике карактере, приче у овој групи одликује, поред басноликих карактера, модификација већ постојећих басни.

У „Мостарини“ се поред басноликих карактера (јарац) јављају и фолклорни елементи (ала, змај у лику даждевњака). У причи „Ко другоме јаму копа...“ на самом крају је, у форми наравоученија, изречена народна пословица која је уједно и наслов приче, баш као и у „Гргечу и шкољци“, где је поука изречена такође на самом крају: „А шта беше после тога, то вам ни ја не знам рећи, ал' ви ћете наук стећи да овако свако страда ко год свуда нос забада“ (Цветковић 2023: 395).

3. Приче о историјским личностима

Заправо, реч је о само једној причи, „Краљ Драгутин“, у којој се тематизује побуна краља Драгутина против оца, тј. подизање руке на оца, као и Драгутиново кајање изражено не само кроз молитву, него и кроз мучење тела. Поенту изриче приповедач, на самом крају:

Сад нема више ни седога Уроша, ни краља Драгутина. Давно је од њих пепео и прах. Али, спомен живи... живи и увек нас опомиње да поштујемо родитеље своје, јер је тешка клетва родитељска (Цветковић 2023: 357).

Ова прича објављена је 1894. године. Данас се она пре чини као прича за одрасле него за децу, али при оваквим оценама важно је имати на уму и промене у конструкту детињства, баш као и самог разумевања шта јесте а шта није за децу.

4. Приче о врлинама / манама

Приче из ове групе по правилу тематизују врлине и мане; такве су приче „Пас“, затим „Стари шињел“, из 1896. године. Упитно је, из данашње визууре, да ли је тематика ових прича блиска деци.

У ову групу спадају и: „Божја птица“ (објављена 1929. године, која садржи религиозне мотиве), „Шетња мртве рибе / стара прича“, „Непослушно пиле“, „Рибљи цар“ (прича о манама и врлинама, тј. себичности и племенитости), „Спасојева жетва“ (о лоповлуку и покајању). За последњу наведену причу Александар Пејчић сматра да би лако могла бити прича

за одрасле (Пејчић 2024: 362). Исти аутор „Спасојеву жетву“ повезује са реалистичком традицијом српске приповетке у духу Милована Глишића или Јанка Веселиновића.

„Чудновати мост“ је прича о лагању, „Милина куца“ о племени-тости пса. О овој причи, као и о причи „То је летос било“, може се размишљати и као о стрип-причама – с обзиром на то да су испричане и кроз слику. У исту групу спадају и „Алавица Мила“, као и „Добра маћеха“ са јасно изреченом поентом на крају: „Пасторчиће воли Тина више него свога сина“.

* * *

Уочава се да су, без обзира о ком типу прича је реч, наслови често одређени концепцијом ликова – било да је реч о људима, животињама или антропоморфизованим бићима.

Можда треба истаћи да се Цветковић као приповедач развијао током деценија, тј. да се није јавио одједном, као већ формиран приповедач.

На самим почецима он се креће постојећим, утабаним стазама, у причама доминирају мотиви са историјском и религиозном тематиком, као и ослањање на фолклорно наслеђе и усмену традицију.

Нису, међутим, само мотиви ти који су се временом развијали, већ и модели приповедања, карактеризација, вођење заплета и сл. Чини се да се развој приповедног умећа Бране Цветковића можда понајбоље уочава у односу према поучном, дидактичном; тај однос се временом мењао, тј. прешао пут од обавезног елемента до његовог потпуног изостанка у појединим остварењима. Заокрет у приповедању се, како уочава и Пејчић, може пратити од 1931. године, и то увођењем експеримената, најпре писања приповедака у стиху (Пејчић 2024: 358–359). Цветковићеви експерименти са медијима могу се разумевати на начин како о тој теми пише Жилијет Дизанбер у студији *Алиса на светионику* (Dusinberre 1999: 22), полазећи од славног Кероловог остварења као претече свих потоњих експериментисања са употребом других медија у књижевности за децу. Наведена студија указује и на често порозне границе између књижевности за децу и књижевности за одрасле, што нам је такође важно у разумевању појединих Цветковићевих остварења.

Након 1931. године Брана Цветковић се враћао прозној форми прича. Пејчић наводи, позивајући се на Василија Радикаћа, како је Цветковић зачетник жанра „приповетке у стиху“ у српској књижевности за децу:

У почетку су поједине песме писане у форми наративног тока, праћене једним до два цртежа (*Не ради шћо не умеш, Анђео без крила, Миркова честийка*), па убрзо прелази на облик прозне организације текста уз већи број цртежа који значењски обогаћују приповедање (Пејчић 2024: 329).

Можда се управо преко приповедака у стиху и стрип-прича може „ухватити копча“ Цветковићевог прозног стваралаштва са тада присутним авангардним тенденцијама.

Опште је познато да авангарду одликује преокрет у разумевању уметничког дела. На плану књижевности, то је рушење књижевног кода. Мешање жанрова присутно је и у Цветковићевом приповедном опусу, тј. очит је поступак поетизације прозе. О дефабуларизацији и разарању јединства лика тешко да поводом његовог опуса за децу може бити речи.

Али, да се о појединим остварењима Бране Цветковића заиста може размишљати у категорији стрип-приче сведочи потреба за једним кинематографским писмом, које уочавамо и у Цветковићевим стрип-песмама, посебно присутним у нашој књижевности првих деценија 20. века. Додатно, реч је о интермедијалном карактеру његових остварења за децу. Истини за вољу, то није новитет који уводи Цветковић, он се може пратити још од Змајевог *Невена*, и многих других часописа за децу крајем 19. века, с обзиром на то да је спој визуелног и вербалног нешто што је битно својство стварања за децу, и тога су аутори били свесни безмало од самих почетака. С друге стране, веза са кинематографским писмом код Цветковића је дословно у вези са развојем кинематографске уметности код нас, као и у вези с оним тенденцијама које сведоче о приближавању кинематографског писма литерарном, чему су посебно допринели аутори који су у својим делима манифестовали авангардна стремљења. Овом приликом споменимо само Станислава Кракова и његов кратки роман *Крила*, као и рад на пољу кинематографије Бошка Токина, који је имао одраза и на његово књижевно стваралаштво. Само узгред додајмо да је Цветковић планирао збирку *Дечји биоскоп*, само са стрип-песмама (1998. године појавило се истоимено издање Цветковићевих остварења, које су приредили Васа Павковић и Здравко Зупан). Поред ове везе са кинематографијом, за разумевање стрип-прича важно је истаћи и име Вилхелма Буша, који је 1859. године објавио први стрип о Макс и Морицу, тј. о несташлицима два дечака. На рад Вилхелма Буша Брана Цветковић се вишеструко угледао.

Када се погледа на овај начин, чини се да је Брана Цветковић веома добро ухватио дух времена и опште тенденције епохе, и да је, што је важно да истакнемо, њих покушао да пренесе на поље стваралаштва за децу. То је чинио можда изразитије и упорније од осталих – који су тек ту и тамо следили сличан стриповско-кинематографски дух.

Исто тако, треба истаћи да је Цветковић био под јаким утицајем Јована Јовановића Змаја. На садржинском плану, он прозу иновира темама попут дечјих несташлука, а присутна је и тема религиозности, побожности деце. У приповеткама Бране Цветковића доминира сеоски амбијент, и то је још једна типолошка карактеристика блиска стваралаштву Јована Јовановића Змаја, као и поучни елементи – дати у прози или у стиховима. Некада је

поука упућена експлицитно, на крају, у виду стихова – рецимо: „Стари шињел“ завршава се стихованом поентом: „Ко се на туђ јад смилује, / Тога сам Бог награђује“, баш као и „Чорба“: „Ко свој посô вредно ради, / Томе свака храна слади“. Поенту изречену у прози срећемо у причи „Прво скочи, па реци хоп“: „И сад дечко нема жита, ал’ ће прича да се чита, да поука буде деци: ‘прво скочи, па: хоп! реци’“. На основу овога стиче се недвосмислен утисак да, највећим делом, Цветковић стварање за децу, писање, разуме као потребно не само зато да се деца насмеју, већ и да се подуче.

Каткада је приповедање у Цветковићевим причама ритмично организовано, па се лако може превести у стихове, као рецимо у причи „Непослушно пиле“, у којој налазимо исказе попут:

Лудо пиле на реч ову, да би знало што га зову, пронашло је рупу нову испод плота у корову. Нема сметње нити бране, зачас било с оне стране. Кад се на то већ одважи, упитало: „Ко ме тражи“ (Цветковић 2023: 367).

Сличну ритмички организовану реченицу налазимо и у причи „Рибљи цар“, од самог почетка („Пре два века и још више, десило се то на дану. Сад се о том прича, пише малој деци у Јапану. Тамо тече река плава, а зове се Јодобава“, Цветковић 2023: 369) до ритмично организованих дијалога (типа: „Цар их пита, мада зна: ‘Ко ме позва с речног дна?’ Окамуру дође к себи: ‘Ми смо, царе, што би крили, говорили баш о теби. Ако смо те увредили у високом твоме звању, то је било у незнању’“, Цветковић 2023: 369) и поенте изречене на крају („Чујте, децо, мали ђаци! Не будите себичњаци!“, Цветковић 2023: 370). Ово су тек два примера, а има их знатно више, и ова тенденција иде у прилог већ спомињаној поетизацији прозе у духу тадашњих књижевних стремљења.

Једина за живота објављена књига Бране Цветковића је из 1934. године, *Брана за децу у слици и речи*, премда је највећи број приповедака објављен на страницама *Полишке за децу*, и то на изванредан начин има везе и са самим тоном прича. *Полишка за децу* тридесетих година 20. века била је заправо гласило које је, тек преко дела Александра Вуча, хватало корак са авангардним, тј. надреалистичким тенденцијама.

Ипак, треба истаћи и то да су се поетичке промене много изразитије осећале у поезији него у прози, о чему уверљиво сведочи и прозно и поетско дело Бране Цветковића – у прози је Цветковић ближи оној етапи која се у развоју српске књижевности за децу везује за Змаја и његове настављаче.

С тим у вези дете се, баш као и код Змаја, представља као несамостално биће које се саветима упућује и води; доминира експлицитна поучност, а присутни су и вредносни коментари приповедног гласа. Одрасли су дати као апсолутни ауторитети, било да је реч о породици, школи, цркви. Јасно је изражена поларизација вредносних модела понашања, тј. шта је непожељно понашање, које се осуђује, а шта је модел пожељног понашања (послушност,

вредноћа, марљивост, помагање старијима, моралне врлине). Радња приповедака смештена је углавном у сеоску средину. Цртежи, када их има, у вези су са тематиком приче, прате причу, објашњавају је и додатно обогаћују.

Кад бисмо размишљали о модерности прозе за децу Бране Цветковића, нашли бисмо је, поред осталог, у интермедијалности. Не треба сметнути са ума да су међу првим цртежима у *Полиџици за децу* објављивани управо радови Бране Цветковића, који је створио и прво заглавље листа, а тек потом су своје радове на дечјој страни публиковали и многи познати илустратори и карикатуристи (споменимо само можда најзначајније име у историји српског стрипа – Ђорђа Лобачева). У то време у прози доминира Даница Бандић, а крећу да објављују своје радове и Десанка Максимовић, Јелена Билбија и Гвидо Тартаља.

Брана Цветковић прозу није модернизовао на начин како је то урадио рецимо Александар Вучо, који је – у исто време и на истом месту – објављивао не само поеме *Подвизи дружине Пећ њећлића*, *Сан и јава храброј Коче*, *Полудели бициклет* и песме „Сантатезин папагај“ и „Како је кит дошао до Станимировог новца“, него и кратке приче под насловом „Верина открића“ потписане са Чика Аца (могуће да је то уместо њега учинио, у духу тога времена, управо Брана Цветковић, тадашњи уредник *Полиџике за децу*). Вучо је у *Полиџици за децу* 1931. године објавио дванаест прича, а приче повезује главна јунакиња Вера, па се о њима може размишљати и као о мини роману (то предлаже и Гордана Малетић, која је приредила издање *Зимзелена змија*, где је сабрала ове Вучове приче). Дете које Вучо описује у „Вериним открићима“ је у много чему различито од детета које описује Брана Цветковић у својим причама: оно је отворено за авантуре, доживљаје, радознано, бунтовно, неспутано било каквим оградама одраслих, смело; самостално је и не воли да га калупе. У овим причама слави се машта и отвореност духа за игру и учење. Свет који се описује је онеобичен, и на изванредан начин инспирисан Кероловом *Алисом у земљи чуда*, коју је на српски језик, још 1923. године, превео Станислав Винавер.

Без обзира на ово, место где се укрштају приповедни светови Вуча и Цветковића јесте хумор, и о њему би се поводом ових аутора тек могло писати.

Модерност приповедака Бране Цветковића треба тражити у проширивању тематског регистра, у томе што је увео нове теме, али и моделе приповедања, који су ауторима попут рецимо Бранка Ђопића омогућили да на сличном тематско-мотивском и хуморном регистру сазда сопствени свет за децу, који, како се испоставља, има непролазну вредност.

Место и улога Бране Цветковића у српској књижевности за децу може се посматрати као транзитивна формација ка стваралаштву канонских аутора српске књижевности за децу. Отуда многе приповедне моделе које сусрећемо код Бране Цветковића, можемо уочити и код других аутора. Упијајући дух времена, авангардне тенденције и немачке утицаје, Брана Цветковић створио је, дакле, аутентично приповедно дело.

ИЗВОРИ

- ЦВЕТКОВИЋ 2023: Брана Цветковић. *Брана за децу: ђесме, ђријовешке, драме, зајонешке, ђоуке, цршежи, ребуси*. Књ. V. Изабрана дела I–VIII. Прир. Александар Пејчић. Београд: Институт за књижевност и уметност.
- ВУЧО 2018: Александар Вучо. *Зимзелена змија*. Прир. Гордана Малетић. Београд: РТС издаваштво.
- ПОЛИТИКА за децу*, 1931.

ЛИТЕРАТУРА

- ВУКОВИЋ 1996: Novo Vuković. *Uvod u književnost za djecu i omladinu*. Podgorica: Unireks.
- DUSINBERRE 1999: Juliet Dusinberre. *Alice to the Lighthouse*. London: Palgrave Macmillan.
- ЉУШТАНОВИЋ 2009: Јован Љуштановић. *Брисање лава*. Нови Сад: Дневник.
- ПЕЈЧИЋ 2024: Александар Пејчић. *Књижевно дело Бране Цветковића*. Београд: Институт за књижевност и уметност.

Jelena S. Panić Maraš

CHILDREN'S STORIES BY BRANA CVETKOVIĆ

Summary

The paper deals with the narrative work of Brana Cvetković. It aims to offer a typology through which one not only would notice the different phases in the work, but also how they are reflected in the style, theme, visual identity, as well as narrative models. It is noted that most of the stories were published in the 1930s in the magazine *Politika za decu* (*Politics for Children*). These stories are mostly characterized by visual presentation, so they can be considered in the category of comic books. The place and role of Brana Cvetković in Serbian children's literature can be seen as a transitional formation towards the work of canonical authors of Serbian children's literature. Hence, many of the narrative models we encounter in Brana Cvetković can also be seen in other authors, such as, for example, Branko Ćopić, Dušan Radović, Dragan Lukić, etc. We should also emphasize that some of Brana's narrative works have timeless value, such as, "Svraka pomodarka" ("Magpie, the Fashion Plate"), „Priča o valjušku" ("The Story about Valjušak") and Zunzarina palata ("Blow fly's Palace"), and continue to captivate different generations of readers. Absorbing the spirit of the times, avant-garde tendencies and German influences, Brana Cvetković created an authentic narrative work.

Keywords: transitive formation, universal children's expression, humor, comic strips, cinematic script, lesson

**БРАНА ЦВЕТКОВИЋ
У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ И КУЛТУРИ**

Издавач

Институт за књижевност и уметност
Београд, Краља Милана 2
www.ikum.org.rs

За издавача
Др Бојан Јовић

Лектура и коректура
Грозда Пејчић

Превод резимеа на енглески језик
Др Марија Терзић

Индекс имена
Др Миломир Гавриловић
Мср Стеван Јовићевић

Ликовно-графичка ојрема
Драган Тадировић

Штампа
„Birograf comp doo“, Београд

Тираж
150

ISBN 978-86-7095-356-7

CIP – Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09 Цветковић Б.(082)
821.163.41:929 Цветковић Б.(082)
821.163.41.09"18/19"(082)

БРАНА Цветковић у српској књижевности и култури : зборник радова / уредници Александар Пејчић, Ана Козић. - Београд : Институт за књижевност и уметност, 2025 (Београд : Birograf comp). - 399 стр. : илустр. ; 24 см. - (Серија Културни оквири српске књижевности ; књ. 7)

"Зборник 'Брана Цветковић у српској књижевности и култури', проистекао из научног скупа одржаног 18. и 19. новембра 2024. у Институту за књижевност и уметност ..." --> Реч уредника. - Тираж 150. - Стр. 7-10: Реч уредника / Александар Пејчић. - Стр. 11-14: Реч уреднице / Ана Козић. - Стр. 15-16: Уводна реч, поводом Бране Цветковића / Драган Хамовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries ; Zusammenfassung. - Регистри.

ISBN 978-86-7095-356-7

1. Пејчић, Александар, 1976- [уредник] [аутор додатног текста]
  2. Козић, Ана, 1992- [уредник] [аутор додатног текста]
- а) Цветковић, Брана (1875-1942) - Зборници
б) Српска књижевност - 19в-20в - Зборници

COBISS.SR-ID 170691337